

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

M 0 5 2 5 1 1 1 1

JESENSKI ROK

ZGODOVINA

Izpitna pola 1

Ponedeljek, 5. september 2005 / 90 minut

*Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.

Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

V tej izpitni poli je 25 nalog iz obče zgodovine. Odgovore vpisujte v za to predvideni prostor z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Pišite razločno in čitljivo. **Nejasni in nečitljivi odgovori ter odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Dobro preglejte ilustrativno gradivo, saj Vam bo pomagalo pri reševanju nalog. Skušajte odgovoriti na vsa vprašanja. Če Vam kakšna naloga povzroča težave, jo preskočite in prihranite za konec.

Ob nalogah je v oklepaju navedeno število točk. Za napačne odgovore ne dobite negativnih točk, točkovani pa so tudi delni odgovori. Pazite na zahteve pri posameznih vprašanjih, saj upoštevamo samo toliko elementov, kot jih je navedeno.

Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 1 prazno.

[illegible]

MIROVNA GIBANJA IN ORGANIZACIJE PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

1. Druga svetovna vojna je bila največji vojaški spopad v človeški zgodovini, vanjo je bila posredno ali neposredno vpletena večina držav. Skoraj cel planet je bil zaznamovan z njenimi posledicami. Pojasnite dve vsebinsko različni posledici druge svetovne vojne.

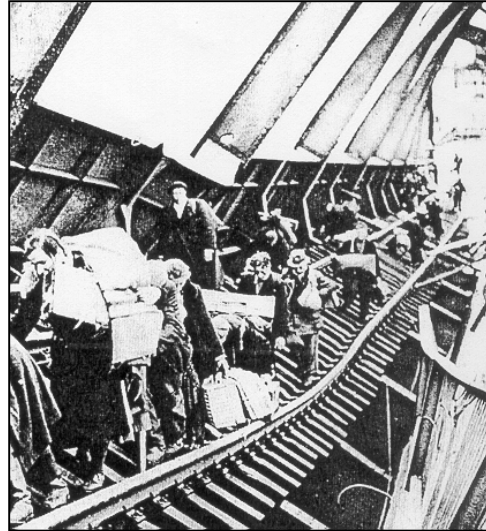
(2 točki)

Slika 1

(Vir: Kronika 20. stoletja 1940–49, str. 108. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1998)

Slika 2: Domovi so ostali daleč za njimi

(Vir: Berzelak, S., 1998: Zgodovina 2, str. 122. Modrijan. Ljubljana)

2. Da bi se v prihodnje izognili »moriji brez primere«, so se zavezniki že na medvojnih konferencah dogovarjali o taki ureditvi poveljnega sveta, ki bi zagotavljala mirno življenje. Kateri današnji mednarodni svetovni organizaciji so zavezniki postavili temelje že med drugo svetovno vojno?

(1 točka)

3. Na jaltški konferenci so »veliki trije« sklenili, da bodo njihove armade ne le premagale, ampak tudi zasedle Nemčijo in poskrbele, da bo v prihodnje opustila uporabo sile. Navedite vsaj en ukrep zavezniške vojaške uprave v Nemčiji, pomemben za miroljuben in demokratičen povojni razvoj v tej državi.

(1 točka)

»Naša neupogljiva volja je iztrebiti nemški militarizem in nacizem ter skrbeti za to, da Nemčija ne bo nikdar več mogla motiti svetovnega miru. Odločeni smo razorožiti vse nemške oborožene sile enkrat za vselej, uničiti vso nemško industrijo, ki bi se mogla spremeniti v vojaško, izkoreniniti nacistične zakone ...«

(Iz Sklepnega komunikeja Jaltške konference. Vir: Conte, A., 1969: Jalta, str. 372/373. Borec. Ljubljana)

4. Že na Jalti so se zavezniki dogovorili o razdelitvi Nemčije na okupacijske cone ter o njeni odgovornosti in obveznosti za uničenje, ki so ga Nemci povzročili na tujih ozemljih. Katere štiri države so prevzele upravo na zasedenih območjih Nemčije? Katero obveznost do najbolj uničenih držav so »veliki trije« naložili premagani Nemčiji?

(2 točki)

5. Med glavnimi vojnimi cilji zaveznikov je bilo kaznovanje vojnih zločinov. Ko je bilo skladno s sklepom potsdamske konference ustanovljeno Mednarodno vojaško sodišče za vojne zločine, so se začeli sodni procesi proti vodilnim vojnim zločincem in zločinskim organizacijam. Navedite en proces proti najvidnejšim vojnim zločincem v eni od poraženih držav trojnega pakta. Označite pomen takih procesov.

(2 točki)

Slika 3

(Vir: Ilustrirana zgodovina sveta, str. 3. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1996)

6. Zmagoviti konec vojne ni prinesel toliko zelenega miru, ki so ga obljubljali »veliki trije« na medvojnih konferencah. Začelo se je obdobje nenehnih političnih in vojaških nesoglasij med velesilama, ki sta postali središči bipolarnega sveta. Kateri dve državi zmagovite protifašistične koalicije sta prevzeli vodilno vlogo pri odločanju o svetovni politiki po letu 1945?

Razložite pojem »bipolarna razdelitev sveta«.

(2 točki)

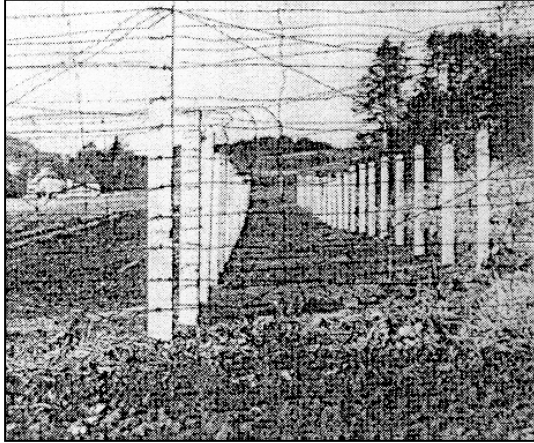
7. Že pri medvojnih dogovorih so bila o nekaterih vprašanjih nesoglasja med zavezniki. Po zmagi nad skupnim sovražnikom pa so se neskladja in medsebojno nezaupanje le še stopnjevala. Obkrožite **tri** pravilne trditve, ki se nanašajo na glavne vzroke za stopnjevanje napetosti med velesilama in za začetek hladne vojne.

(3 točke)

- A ZDA in zahodni zavezniki so se zbal naraščanja moči Sovjetske zveze ter širjenja levičarskih političnih tokov in komunizma.
- B Sovjetska zveza je na svojem vplivnem območju pomagala komunističnim strankam pri vzponu na oblast in zatiranju demokracije zahodnoevropskega tipa, podpirala pa je tudi komunistične stranke po vsem svetu.
- C ZDA so podpirale protikolonialna in osvobodilna gibanja v Aziji, ki so se bojevala za neodvisnost in načrtovala revolucionarno preobrazbo družbe.
- D Vzhodnoevropske države so si pod vplivom Sovjetske zveze prizadevale ohraniti in okrepiti kapitalistični gospodarski in družbeni sistem.
- E Zahodne države so se pod vplivom ZDA, od katerih so dobile veliko finančno pomoč, začele institucionalno povezovati, da bi na mednarodnem prizorišču zmanjšale in omejile sovjetski vpliv.
- F Sovjetska zveza je izpolnila obljube, dane na Jalti, o svobodnih večstrankarskih volitvah v vzhodnih državah, na katerih so volivci odločali o usodi svojih držav.

8. V govoru o političnem položaju v Evropi, 5. marca 1946 v ameriškem Fultonu, je nekdanji britanski premier Winston Churchill dejal, da so Sovjeti spustili od Baltika do Jadrana »železno zaveso«. Vzroki za njen nastanek so bili na Vzhodu, pa tudi Zahodu. Zakaj so na stičišču dveh svetov – Vzhoda in Zahoda – za nekaj desetletij nastale meje, resnično podobne železni zavesi (česa so se bale vzhodne države)? Oglejte si sliko 4 in opišite varnostni sistem na meji (zunanji videz), imenovani železna zavesa. (3 točke)

Slika 4: Meja, podobna »železni zavesi«

(Vir: prirejeno po Zgodovini v slikah, 17. knjiga, str. 7721/7722. DZS. Ljubljana, 1981)

9. Za dolgo obdobje po drugi svetovni vojni se je uveljavil izraz hladna vojna. Navedite tri vsebinsko različne značilnosti te vojne.

(3 točke)

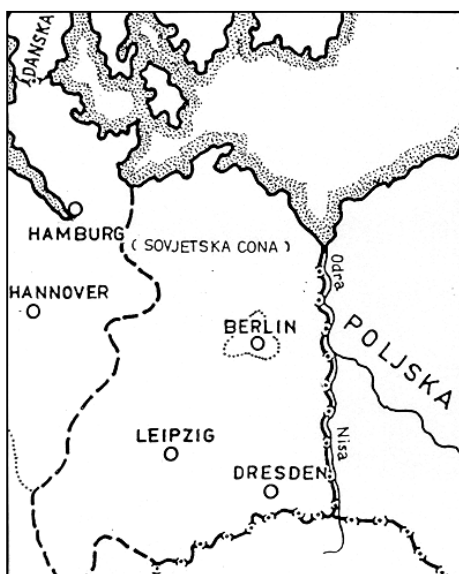
10. Oboroževalna tekma in grožnje z jedrskim orožjem so sprožile tudi protestna gibanja za ohranitev miru. Nastajali so razni odbori in organizacije.
Kaj so zahtevala protestna gibanja?
V kateri azijski državi je bil – že zaradi zgodovinskih izkušenj – odpor do jedrskega orožja zelo močan?

(2 točki)

11. Zaostrene odnose med blokoma je občutil tudi med zaveznike razdeljeni Berlin. Prva berlinska kriza je izbruhnila 1948, ko je SZ zaprla dohode v Zahodni Berlin, Berlinčane pa je najbolj kruto prizadela postavitve berlinskega zidu 1961. Ta zid je postal simbol razdeljenega nemškega naroda in ločevanja Evrope.
Kako in s čim so zahodni zavezniki oskrbovali prebivalce in svoje okupacijske sile v Zahodnem Berlinu med sovjetsko blokado?
Kakšen izraz je nastal za to preskrbovalno akcijo?
Zakaj so vzhodno nemške oblasti leta 1961 postavile berlinski zid?

(3 točke)

Karta 1: Vzhodna Nemčija

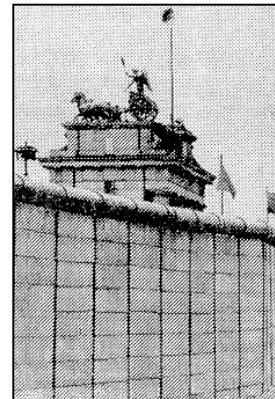

(Vir: prirejeno po Mikuž, M., 1967:
Zgodovina 4, str. 160. DZS. Ljubljana)

Skica 1: Berlin 1945

Slika 5: »Berlinski zid«

(Vir: Delo, 12. 8. 1981)

12. Usoda Avstrije, ki se je med vojno bojevala kot sestavni del Nemčije, ni bila jasna vse do maja 1955, ko je bila podpisana t. i. Avstrijska državna pogodba.
Kakšen status v mednarodni politiki je morala razglasiti Avstrija leta 1955?
Katerima manjšinama je Avstrijska državna pogodba jamčila manjšinske pravice?
Spoštovanje katerih manjšinskih pravic (navedite vsaj dve) je bilo naloženo avstrijski republiki s 7. členom Avstrijske državne pogodbe?

(3 točke)

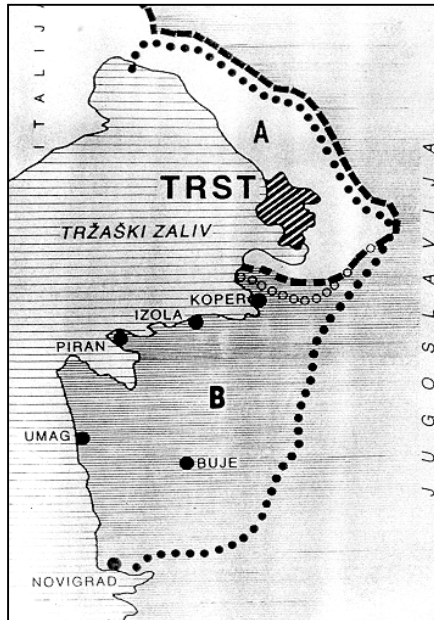
*»... imajo na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem pravico do osnovnega pouka v svojem jeziku in do sorazmernega števila lastnih srednjih šol ...«
»V upravnih in sodnih okrajih z mešanim prebivalstvom je ta jezik dopuščen kot uradni jezik dodatno k nemškemu. V takih okrajih bodo označbe in napisi topografskega značaja tako v nemščini kot v ...«*

(Iz 7. člena Avstrijske državne pogodbe. Vir: Zgodovina koroških Slovencev od 1918 do danes, str. 147. Družba sv. Mohorja. Celovec, 1985)

13. Skoraj desetletje po drugi svetovni vojni je med sporna evropska vprašanja sodila tudi povojna usoda Trsta z okolico in delom slovenskega in hrvaškega primorja. Kdaj in zakaj je bilo ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje (STO)? Zakaj STO kot enotna upravna enota ni nikoli zaživelo? Kako je bilo z »Memorandumom o soglasju« leta 1954 ozemlje STO razdeljeno med Italijo in Jugoslavijo?

(4 točke)

Karta 2

(Vir: Mikuž, M., 1983: Svet po drugi svetovni vojni 1947–1957, str. 80. Cankarjeva založba. Ljubljana)

14. Ustanovna listina Združenih narodov je bila podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu. Poleg naštetih ciljev v viru navedite še temeljni cilj te mednarodne organizacije. Kje ima danes sedež Organizacija združenih narodov (OZN)?

(2 točki)

»Ustanovna listina združenih narodov

1. člen

Cilji združenih narodov so:

...

3. uresničevati mednarodno sodelovanje s tem, da se rešujejo mednarodni problemi ekonomske, socialne, kulturne ali človekoljubne narave, kakor tudi s tem, da se razvija in spodbuja spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero.«

(Vir: Varstvo človekovih pravic, str. 431. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1988)

Slika 6: Palača OZN

(Vir: Zloženska OZN, 1986)

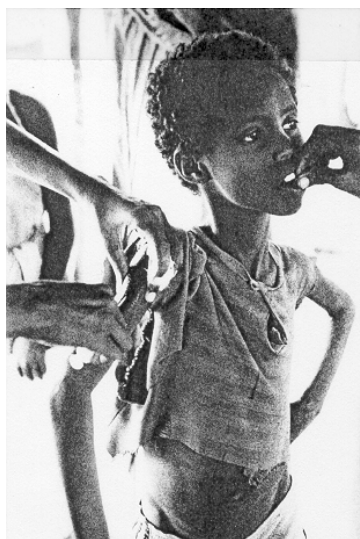
15. V krajšem razmišljanju opišite delovanje in pomen Organizacije združenih narodov. Pri tem upoštevajte naslednje elemente: članstvo v OZN, organi OZN, navedba stalnih članic varnostnega sveta OZN danes, vloga velikih sil v organizaciji, pomen OZN v sodobnem svetu.

(5 točk)

16. V okviru OZN delujejo tudi specializirane organizacije, med njimi UNESCO in UNICEF. Navedite področji njunega delovanja.

(2 točki)

Slika 7: Deklica iz Bangladeša

UNESCO

UNICEF

(Vir: Zložanka OZN, 1986)

17. V nekatere svetovne spopade in vojne je posegla tudi OZN z ustanavljanjem sil OZN, ki naj bi na kriznih ozemljih ustavile spopade in vojne ter vzpostavile mir. V teh enotah so sodelovale različne države sveta, med njimi ZDA.

Kdo je napotil ameriško vojsko v Korejo in zakaj?

Ali so v vietnamski vojni ameriški vojaki sodelovali pod zastavo OZN?

(2 točki)

18. Prva akcija držav t. i. tretjega sveta, ki so se ukvarjale z vprašanjem protikolonializma, je bil sklic konference leta 1955 v Bandungu.

Kaj pomeni izraz tretji svet?

(1 točka)

19. Prva konferenca gibanja neuvrščenih je bila leta 1961 v Beogradu. Navedite in pojasnite tri temeljna načela gibanja neuvrščenih.

(3 točke)

»Odločnost neuvrščenih, da ne bodo postavili novega bloka, je poudaril dejansko sleherni voditelj na prvem vrhunskem sestanku v Beogradu. Gibanje, ki je bilo ustanovljeno s kategoričnim zavračanjem sistema blokov držav in konfrontacije, ne more samo postati nov blok, da bi se konfrontiralo s starimi bloki.«

(Vir: Peta konferenca voditeljev neuvrščenih držav v Colombu, str. 28. ČZP. Komunist. Ljubljana, 1977)

20. Razložite, zakaj je število članic gibanja neuvrščenih naraščalo predvsem na afriški celini in zakaj se v gibanje neuvrščenih ni vključilo več evropskih držav.

(2 točki)

21. V gibanje neuvrščenih so se sprva vključile predvsem azijske in afriške države. Državniki neuvrščenih držav, ki so se udeleževali konferenc gibanja, so ga želeli čimbolj okrepiti in uresničiti zastavljene cilje.

Pod ustrezno sliko napišite tri znane državnike, vidne osebnosti gibanja neuvrščenih, in države, ki so jih vodili.

(3 točke)

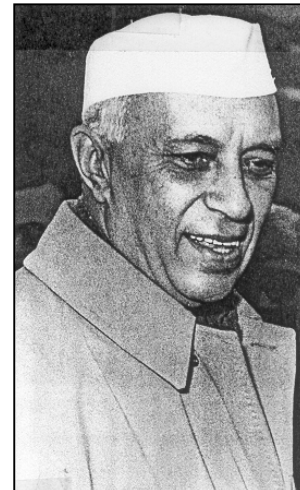
Slika 8

Slika 9

Slika 10

(Vir: Kronika XX. stoletja, str. 304, 356, 372. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1992)

DRŽAVNIK: _____

DRŽAVNIK: _____

DRŽAVNIK: _____

DRŽAVA: _____

DRŽAVA: _____

DRŽAVA: _____

22. Evropska konferenca o varnosti in sodelovanju v Helsinkih je bila pomemben korak k miru in sožitju.

Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami, povezanimi s helsinško konferenco.

(3 točke)

- A Konference v Helsinkih so se udeležili predstavniki evropskih držav, ZDA in Kanade.
- B Helsinško listino so podpisali predstavniki vseh evropskih držav razen Švedske.
- C Helsinška sklepna listina je bila podpisana leta 1999.
- D Sklepna helsinška listina je zajemala odnose na političnem, gospodarskem, znanstvenem in humanitarnem področju.
- E Države udeleženke konference so se obvezale, da ne bodo uporabljale sile za reševanje sporov in problemov.
- F Na helsinški konferenci je bila ustanovljena organizacija Amnesty International, najpomembnejša mednarodna organizacija za zaščito človekovih pravic.

23. Kateri temeljni določili sta zapisani v obeh odlomkih Sklepne listine helsinške konference?

(2 točki)

»Sklepna listina helsinške konference

... V tem okviru bodo države udeleženke priznavale in spoštovale pravico posameznika, da izpoveduje in izvaja, sam ali v skupnosti z drugimi, vero ali prepričanje in da ravna tako, kot mu narekuje vest.

... Po načelu enakopravnosti in pravici narodov do samoodločbe imajo vsi narodi zmeraj pravico, da popolnoma svobodno, kadarkoli in kakor želijo, določajo svoj notranji in zunanje politični status brez vmešavanja od zunaj in da po svoji volji uresničujejo svoj politični, gospodarski, družbeni in kulturni razvoj.«

(Vir: Varstvo človekovih pravic, str. 497/498. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1988)

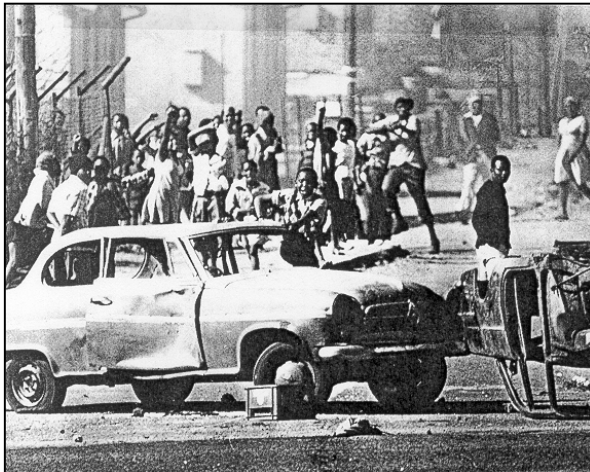
24. Kateri ameriški vodja gibanja za enakopravnost črncev, leta 1964 dobitnik Nobelove nagrade za mir, je postal žrtev atentata?

(1 točka)

25. V drugi polovici 20. stoletja so se po svetu še vedno pojavljali primeri rasne, verske in druge nestrpnosti. Črki pred pojmom, ki to nestrpnost označujeta, prenesite v desni stolpič tako, da bo smiselno dopolnjen.

(3 točke)

Slika 11: Nemiri v Južni Afriki

(Vir: Kronika XX. stoletja, str. 446. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1992)

A apartheid	_____	Južnoafriška republika
S skinhead (obritoglavci)	_____	Nemčija
	_____	nestrpnost do tujcev in priseljencev
	_____	neonacizem
	_____	Nelson Mandela
	_____	rasno razlikovanje

PRAZNA STRAN